

ESKİ TKP'YE SOVYETLER BİRLİĞİ'NDEN GELEN DOLARLAR

10 Temmuz 2024

Yıldırım Koç

Yazının başlığının yanlış olduğunu düşünmüş olabilirsiniz. Değil. Türkiye'deki eski TKP'ye "ruble" değil, "dolar" geliyordu. Bu ilişki, "enternasyonalist dayanışma" değil, eski TKP'yi "memurlaştırmak"tı.

Kemalist Devrim'in eski TKP'ye kuşkuyla yaklaşmasının nedenlerinden biri de, eski TKP'nin çalışmalarında Sovyetler Birliği'nden gönderilen parayı kullanmasıydı. Eski TKP'nin çok eski kadrolarından ve bir dönem yöneticilerinden Bilal Şen, anılarında şunları yazıyordu: "Aklı başında olan, samimi, namuslu, kendi kaprislerine esir olmayan her Türk komünisti, Sovyetlerin kardeş yardımı olmadan savaşta başarı kazanamayacağını bilir. SBKP yardımının yüce önemini anlar. Onun maddi ve manevi fikri yardımını candan ister." (Erden Akbulut- Ersin Tosun, *Bilal Şen, Anılar, Notlar*, Genişletilmiş İkinci Baskı, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2019;184)

Mustafa Kemal Paşa, Türk komünistlerinin Sovyet Rusya'dan yardım aldıklarını Mustafa Suphi'nin temsilcisi olarak Ankara'ya gelen Süleyman Sami'den 1920 yılı Ağustos ayı ortalarında doğrudan öğrendi. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa, "Sizin parti kime bağlıdır ve parayı nereden alıyor?" sorusunu soruyor. Süleyman Sami'nin yanıtı şöyledir: "Partimiz, 3. Enternasyonal'e bağlıdır ve parayı da oradan almaktadır." Mustafa Kemal Paşa'nın, "Ruslar bize yardım eder mi?" sorusuna da şöyle yanıt veriyor: "Rusya Cumhuriyeti, ortak düşmanımız olan emperyalistlerin çökertilmesi ve ezilen halkların kurtarılması için yardım etmeyi kararlaştırmıştır. Fakat Anadolu hükümetinin, komünizme çok uzak ve yabancı oluşu, Rusya'da Türkiye ile ilgili kuşkular doğmasına yol açabilir. Kesin ve geniş bir destek alabilmek için Türkiye, kapılarını komünist görüşlere açmalıdır." (Atatürk'ün Bütün Eserleri ATABE- Cilt 9, Kaynak Yay.;272-273)

Bu yardım birkaç biçimde gerçekleştirildi.

Bir yöntem, Komünist Enternasyonal'in eski TKP'ye düzenli olarak verdiği paraydı. İkinci yöntem, Uluslararası Kızıl Yardım (MOPR) örgütü aracılığıyla yapılan yardımlardı. Üçüncü yöntem, eski TKP yöneticilerinin bazılarının Sovyetler Birliği'ne ait olup Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerde çalışmalarıydı. Dördüncü yöntem ise, gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda somut bilgi olmayan Profintern (Komintern'e bağlı Sendikalar Kızıl Enternasyonal) yardımlarıdır.

Uluslararası Kızıl Yardım (MOPR) örgütü Komünist Enternasyonal'in 1922 yılında toplanan 4. Kongresi'nde 30 Kasım 1922 tarihinde yapılan görüşmede kabul edilen kararlar kuruldu. Bu örgütün amacı, "kapitalizmin hapse atılmış kurbanlarına maddi ve manevi yardım" sağlamaktı. (Riddell, John (ed.), *Toward the United Front, Proceedings of the Fourth Congress of the Communist International-1922*, Brill, Leiden, 2012;959-961)

TKP'den Profintern'e gönderilen Aralık 1924 tarihli yazıda Profintern'den yıllık toplam 2130 dolar tutarında "düzenli sübvansiyon" talep ediliyordu (Bu tarihlerde bir ons veya 31,1 gram altının fiyatı 20,67 Dolardı. İstenen miktar: 2130/20.67 = 103 ons altına eşitti. 103x31,1 = 3.205 gr. veya 3,2 kg. altın isteniyordu):

"Yaklaşık 6 aydır, Türkiye işçi hareketi yeni bir atılım içinde. (...) Ne yazık ki TKP'nin sendikal komisyonu Profintern'den hemen hemen hiçbir destek almadığından, bu

hareketlere çok etkili biçimde yardımcı olma ve mümkün olan yararların hepsini sağlama durumunda değil. (...) Birinci olarak Teali'ye (Amele Teali Cemiyeti, Y.K.) düzenli maddi yardım vermemiz gerekiyor. Sonra ücretli en az iki sendikal teşkilatçıya sahip olmamız ve bunların mahalli teşkilatlara tavsiyede bulunmak ve hatalarını yerinde düzeltmek üzere seyahat etmelerini sağlamamız gerekiyor. Üçüncü olarak, teşkilatların faaliyetini teşvik etmek ve emekçi yığınların bilincini uyandırmak için haftalık veya on beş günlük bir işçi gazetesi kurmamız gerekiyor. Bu konuda Profintern'den talep ettiğimiz sübvansiyon ile ilgili bir bütçe hazırladık. Sonuçları, partimizin sendikal çalışmalara hâlihazırda sağladığı yardımı hesaba katarak çıkarttık. Profintern'den talebimiz yıllık İKİ BİN doları biraz aşıyor.” (Erden Akbulut – Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan -Aydınlık Çevresi- Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926, 2. Cilt 1924 – Mart 1926*, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2013;172-173)

Şefik Hüsnü'nün 4 Temmuz 1925 ve 15 Temmuz 1925 tarihlerinde TKP Merkez Komite Sekreteri Vedat Nedim Tör'e gönderdiği talimat şöyleydi:

“Hâlihazırda Partinin en ivedi görevleri, taşranın merkezle bağlarını pekiştirdikten sonra, yazılı propaganda faaliyetini gecikmeksizin yeniden başlatmak ve parti basınına canlandırmak; bu alanda tanınmamış yoldaşların ustaca sızması yoluyla sendikalarla bağlarımızı yeniden kurmak; gençlik kadrolarını yeniden oluşturmak; ve nihayet Aydınlık kütüphanesini yeniden açmaktır. Bu görevlerin hepsinin yerine getirilmesi için, KEYK (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi, Y.K.) Partinin emrine aylık bin yüz lira veriyor: Bunun 450'si 6 profesyonel militanı Partinin hizmetine koymak, 200'ü broşürler için, 250'si gazete için, 100'ü ev ve büro kiralamak için ve 100'ü kütüphane için kullanılacak. Hapishanedeki yoldaşlarımız için MOPR'dan aylık 150 dolarlık bir yardım sağladık.” (Erden Akbulut – Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan -Aydınlık Çevresi- Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926, 3. Cilt Mart 1925-Mayıs 1926*, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2013;49-50)

Şefik Hüsnü, 15 Ağustos 1925 tarihinde Komintern “Doğu Seksiyonu Yönetimine” yazdığı mektupta şunu söylemektedir: “MOPR yardımının ve partinin düzenli sübvansiyonunun gönderilmesini takip etmek gereklidir.” (Akbulut;Tunçay, C.3, 2013, s.57)

TKP'nin ve TKP üyelerinin yurtdışından maddi destek almaları konusu 1927 tevkifatı sırasında kamuoyuna yansıdı. 22 Ocak 1928 tarihli Akşam Gazetesi'nde TKP Merkez Komite Sekreteri Vedat Nedim Tör'le ilgili şu ifade yer almaktadır: “Yine kendi itirafatından tahakkuk ediyor ki, Vedat Nedim Bey, katib-i umumiliği işgal eylediği müddet zarfında 'Moper' ismindeki Beynelmilel İnkılâp Mübarizlerine Yardım müessesesinden her ay iki bin lirayı müteceviz bir meblağ almakta ve bu meblağı o zaman mahbus bulunan arkadaşlarına, bunların ailelerine ve komünistlerden işsiz kalanlara dağıtmakta imiş.” (Emel Seyhan Atasoy (der.), *1928 TKP Davası*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2008;130)

Vedat Nedim Tör'ün mahkemedeki ifadesinde de bu yardım anlatılıyordu: “Mevkuf arkadaşlara Moskova'dan, kızıl yardım teşkilâtı tarafından gönderilen paraları taksim ile dağıttık; Moskova ve Harici Büromuz bizden daha fazla faaliyet ve tahrikât istediler; gazetelere aksedecek faaliyetler göremeyince de Üçüncü Enternasyonal Merkez-i Umûmisinden muntazaman gönderilen 1000 dolarlık tahsisat kesildi.” (Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*, Ankara, 1967;399)

TKP yöneticilerinin bazıları Türkiye'deki Sovyet şirketlerinde çalışıyordu: "Komünist Partisi'nin para desteği yapmak için kullandığı kaynaklar bir takım Rus teşekkülleri idi. Mesela, Merkez Komite üyelerinin mühim bir kısmı bu teşekküllerde çalışmakta idiler: Hamdi Şamilof, Rus Harici Ticaret Bankası'nda; Hüsnü Said Sovyet Vapur Acentası'nda; Vedat Nedim (Tör) Askot Şirketi'nde; Şevket Süreyya (Aydemir) Neft-Sendikat'da memur idiler." (Tevetoğlu,1967;400)

1927 tutuklamaları sonrasında Sovyetler Birliği, diğer ülkelerdeki komünistlerin Sovyet şirketlerinde çalışmalarını yasakladı (1926-1927 TKP MK Tutanakları, Büyük Kırılma, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2007, s.423, 425).

Komintern'in TKP'ye düzenli "yardımı" şu şekilde anlatılıyordu: "Komintern seksiyonlarının bütçesi yıllık olarak tespit edilmekte ve bu seksiyonların yıllık çalışmalarının finansmanında kullanılmaktadır." (Erden Akbulut - Erol Ülker, *Komintern Dönemi TKP Tarihi 3, Türkiye Komünist Partisi'nin Bölünmesi, 1928-1932*, Yordam Kitap, İstanbul, Aralık 2023;85)

Şefik Hüsnü'nün TKP bütçesiyle ilgili olarak 22 Ekim 1930 tarihinde KEYK (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi) Genel Sekreterliği'ne gönderdiği raporda aşağıdaki talep yer alıyordu:

"Ülkenin koşullarının tümünü özenli bir biçimde inceledikten sonra, siyasi durumun gereklerini karşılayacak ve Komintern talimatlarına uygun bir faaliyet geliştirebilmek için TKP'nin 1931 yılı için asgari 10.000 dolarlık bir sübvansiyon almaya ihtiyacı olduğu kesin kanısına vardı. Bu rakam şunları içeriyor: 3 yönetici yoldaşın ücretleri (herbirine 75 dolar); sorumlu militanların ve takviyecilerin vilayetlere yolculuk giderleri; MK'nin propaganda broşürünün, duyuru ve bildirilerin yayınlanması; partinin merkez organının yurtdışında yayınlanması ve önümüzdeki seçim kampanyası için 1.000 dolar yedek akçe." (Akbulut – Ülker, Aralık 2023;452)

Eski TKP'nin Türkiye'deki faaliyetlerinde kullandığı paranın çok büyük bölümü Sovyetler Birliği'nden çeşitli kanallar aracılığıyla geliyordu. Eski TKP'nin Komintern aracılığıyla Sovyetler Birliği'ne siyasi bağımlılığının nedenlerinden biri de bu mali bağımlılıktı. Eski TKP, hem ideolojik ve politik çizgisi, hem de çalışmaları için gerekli olan kaynağın sağlanmasında Komintern'e ve onun aracılığıyla Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı olduğu için, Atatürk döneminde Türkiye'de bir güç ve etkiye ulaşamadı; kadrolarının büyük bir özveriyle çalışmaları işe yaramadı.